

Principiile aplicării legii civile în timp în lumina noului Cod civil

Lector univ. dr. Oana MOTICA*

Facultatea de Drept
Universitatea de Vest din Timișoara

Abstract

Conflict of laws were solved by traditional Romanian law by applying the principles of non-retroactivity and the immediate implementation of the new law, followed by the exception to these principles – the survival of the old civil law. The New Civil Code keeps the principles of solving the problem of temporal application of the law, giving them, however, new meanings and values.

Keywords: *intertemporal conflict, non-retroactivity, the immediate implementation of the new law, the survival of the old civil law*

Rezumat

Conflictele de legi în timp au fost soluționate în dreptul românesc tradițional prin aplicarea principiilor neretroactivității și al aplicării imediate a legii noi, secondate de excepția ultraactivității (supraviețuirii) legii civile vechi. Noul Cod civil păstrează principiile de rezolvare a problemelor de aplicare temporală a legii, acordându-le, însă, noi semnificații și valențe.

Cuvinte-cheie: *conflict intertemporal, neretroactivitate, aplicarea imediată a legii noi, ultraactivitatea (supraviețuirea) legii vechi*

1. Definirea termenilor în discuție

Aplicarea normelor de drept civil în timp înseamnă încadrarea acestor norme (ipoteză, dispoziție, sancțiune) în situații concrete, cărora să li se poată potrivi, sau, invers, determinarea acelor situații concrete din punct de vedere temporal cărora li se potrivesc sau care se încadrează în respectivele norme de drept civil.

Conflictul de legi în timp apare în ipoteza în care o pluralitate de norme juridice succesive diferite ca și conținut are vocația de a reglementa simultan o anumită situație juridică. În această ipoteză, aptitudinea de a reglementa

* oana.motica@drept.uvt.ro

conflictul apărut o are dreptul tranzitoriu sau dreptul intertemporal, reprezentat de ansamblul reglementărilor și teoriilor ce stabilesc raporturile dintre legile care se succed în timp.

Sintagma *situație juridică* cuprinde, în mod tradițional, raporturile juridice generatoare de drepturi și obligații, stările ce caracterizează o persoană (capacitatea, căsătoria, filiația etc.) și însușirile juridice ale unui bun (fungibil sau nefungibil, aflat sau scos din circuitul civil etc.)¹.

Pentru a fi în prezența unui conflict de legi în timp este necesară îndeplinirea a două condiții cumulative²:

1. să fie vorba de un act, fapt sau situație juridică care a luat naștere sub imperiul vechii reglementări și continuă să producă efecte și după intrarea în vigoare a noii legi;

2. cele două dispoziții legale succesive să reglementeze diferit actul, faptul sau situația juridică respectivă.

În ceea ce privește existența legii în timp, conform art. 78 din Constituția României, „Legea se publică în Monitorul Oficial al României și intră în vigoare la trei zile de la data publicării sau la o dată ulterioară prevăzută în textul ei”. În principiu, legea iese din vigoare în momentul abrogării sale, abrogare care poate fi expresă (atunci când legiuitorul arată în mod neechivoc ce dispoziție legală este scoasă din vigoare) sau tacită (atunci când prevederile legii noi sunt incompatibile cu dispozițiile legii vechi). Între momentul inițial de intrare în vigoare și momentul final al legii se situează timpul de aplicare a legii.

2. Punerea problemei

Având în vedere cele expuse, și anume faptul că normele juridice se succed în timp, nefiind imuabile, în practică nu toate situațiile juridice se constituie, se modifică, se sting și își produc efectele sub imperiul aceleiași legi, ci există situații în care un raport juridic se naște sub o anumită lege, își produce efectele sub o lege ulterioară și/sau încetează sub reglementarea unei alte legi, putând da naștere unor confuzii cu privire la norma juridică ce i se aplică efectiv. Aplicarea legii civile în timp reprezintă tocmai activitatea de identificare a normei juridice aplicabile unei anumite situații juridice din punct de vedere temporal.

¹ A se vedea E. Chelaru, în *Noul Cod civil. Comentariu pe articole. Art. 1-2.664*, coordonat de Fl. A. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei, Ed. C.H. Beck, București, 2012, p. 8, definiția fiind preluată din M. Eliescu, *Aplicarea legii civile în timp și spațiu. Conflictele de legi*, în *Tratat de drept civil*, vol. I, *Partea generală*, Ed. Academiei, București, 1967, p. 89.

² A se vedea M.S. Croitoru, *Aplicarea legii civile în timp din perspectiva noului Cod civil*, în *Revista română de drept privat* nr. 6/2011, p. 27-43.

2.1. Teorii emise cu privire la succesiunea legilor în timp

Referitor la complexa problematică a succesiunii legilor în timp au fost construite o multitudine de teorii, fiecare dintre acestea răspunzând într-o oarecare măsură rigorilor tehnicii juridice și exigențelor de tehnică legislativă, niciuna dintre ele nereușind, însă, a aduce un răspund complet și coerent problemei în discuție.

2.1.1. Teoria clasică sau teoria drepturilor câștigate

Această teorie s-a impus în doctrina franceză a secolului al XIX-lea și a fost considerată clasică pentru interpretarea Codului civil francez de la 1804, dând satisfacție apărării drepturilor și libertăților individuale contra măsurilor legislative ale statului îndreptate împotriva particularilor³.

Fondată de Merlin și perfecționată în Franța de Aubry și Rau, în Germania de Savigny și în Italia de Gabba, susținută în România de D. Alexandresco, această construcție teoretică prezintă următoarele trăsături esențiale:

- pe de o parte afirmă identitatea fundamentală dintre principiul neretroactivității legii noi și principiul respectării drepturilor câștigate, în sensul că legea nouă este neretroactivă dacă nu atinge drepturile câștigate, ci le respectă;
- pe de altă parte admite că legea nouă poate retroactiva atunci când nu sunt în joc drepturi câștigate.

Fiind însă construită pe diferența între drepturile câștigate, care trebuie respectate întotdeauna, chiar și sub imperiul noii legi și simplele expectative ale părților, care pot fi ignorate de legea nouă, această teorie prezintă marele dezavantaj⁴ al lipsei de precizie, al arbitrariului, neizbutind a identifica criterii concrete, exacte și suficiente în a stabili diferența dintre drepturile câștigate și expectative. De asemenea, acestei teorii i s-a reproșat faptul că nu rezolvă nici problema aplicării legii noi nici pe cea a conflictului de legi privitor la drepturile nepatrimoniale.

2.1.2. Teoria faptului consumat

Fondată de Spangenberg și suferind multiple variațiuni în Franța, Italia, SUA și Canada, această teorie se sprijină pe distincția dintre faptele îndeplinite (*facta praeterita*), acestora fiindu-le aplicabilă legea sub care ele s-au consumat, adică legea veche și faptele neîndeplinite, cărora le-ar fi aplicabilă legea nouă.

Fiind fondată pe distincția obiectivă între faptul consumat și cel neconsumat⁵, teoria în discuție este superioară celei precedente din punct de vedere al

³ Pentru detalii, a se vedea M. Nicolae, *Soluții la conflictele de legi în timp – în căutarea formulei ideale: de la teoria drepturilor câștigate la teoria normativistă (I)*, în Revista română de drept privat nr. 6/2012, p. 162-206.

⁴ *Ibidem*, p. 199-206.

⁵ Pentru detalii, a se vedea M. Nicolae, *Soluții la conflictele de legi în timp – în căutarea formulei ideale: de la teoria drepturilor câștigate la teoria normativistă (II). Teoria actului consumat*, în Revista română de drept privat nr. 1/2013, p. 140-172.

faptului că permite o delimitare mult mai precisă a câmpului de acțiune a legii vechi față de acela al legii noi. Un alt avantaj este aplicabilitatea mult mai largă a acestei teorii, față de cea precedent prezentată, putând-o raporta atât drepturilor patrimoniale, cât și celor extrapatrimoniale.

Pe de altă parte, și acestei teorii i s-a reproșat lipsa de rigoare, arătându-se că nu întotdeauna efectele viitoare ale faptelor consumate sunt supuse legii vechi, iar efectele faptelor neîndeplinite nu sunt nici ele întotdeauna supuse legii noi. De asemenea, se pretinde, această teorie confundă, pe de o parte, principiul neretroactivității cu acela al aplicării imediate al legii noi, iar pe de altă parte susține uneori că supraviețuirea legii vechi este, alături de retroactivitate, tot o excepție de la principiul neretroactivității, nu de la principiul aplicării imediate.

2.1.3. Teoria aplicării imediate a legii noi

Elaborat de Paul Roubier⁶, sistemul aplicării imediate a legii noi pleacă de la ideea insuficienței alternativei retroactivitate – neretroactivitate, stabilind că în ipoteza reglementării aceleiași situații juridice prin legi succesive sunt posibile trei soluții:

- retroactivitatea legii noi;
- aplicarea imediată a legii noi;
- supraviețuirea legii vechi.

În vederea stabilirii sistemului propus de el, Roubier apelează, de asemenea, la dubla distincție între elementele dinamice și cele statice ale unei situații juridice, pe de o parte și între situațiile legale și cele contractuale, pe de altă parte. Teoria lui Roubier dă naștere și unui concept nou, acela de „situație juridică”, considerat superior celui de drept dobândit, prin faptul că îi lipsește caracterul subiectiv și prin aceea că se poate aplica și situațiilor ca și minoritatea, interdicția etc., celui de raport juridic, care implică o relație între două persoane (or situația juridică poate fi unilaterală, opozabilă oricui).

În caz de conflict de legi în timp există două soluții normale: aplicarea legii noi (unicul mijloc prin care poate fi atinsă unitatea legislativă la nivelul întregii țări) sau supraviețuirea legii vechi. Retroactivitatea este considerată a fi o soluție anormală⁷, iar supraviețuirea legii vechi este admisă doar în cazurile expre prevăzute de lege, precum și, cu titlu general, în materia situațiilor juridice contractuale.

Doctrina română a preluat în mod cvasiunanim sistemul lui Roubier, considerând că acesta răspunde optim aplicării textelor vechiului Cod civil, prof. M. Eliescu definind, astfel, teoria aplicării imediate în sensul că legea (norma

⁶ A se vedea P. Roubier, *Le droit transitoire (Conflicts des lois dans le temps)*, 2e éd., Ed. Dalloz et Sirey, Paris, 1960.

⁷ Pentru detalii, a se vedea M. Nicolae, *Soluții la conflictele de legi în timp – în căutarea formulei ideale: de la teoria drepturilor câștigate la teoria normativistă (III). Teoria aplicării imediate a legii noi*, în *Revista română de drept privat* nr. 2/2013, p. 26-90.

juridică) urmează să se aplice tuturor situațiilor care se vor constitui, modifica sau stinge după data intrării ei în vigoare, precum și efectelor produse, după abrogarea legii vechi, de situațiile juridice constituite în timpul cât aceasta era aplicabilă⁸. În privința supraviețuirii legii vechi s-a preluat în mod direct sistemul preconizat de Roubier, aceasta fiind admisă cu titlu de excepție în materie contractuală (justificată pe unele rațiuni puternice, așa cum sunt principiul autonomiei de voință, necesitatea respectării previziunilor părților), în celelalte cazuri pretinzându-se să fie expres prevăzută de lege.

Prof. Eliescu, urmat de întreaga doctrină, stabilește două principii ale aplicării legii civile în timp:

- principiul neretroactivității;
- principiul aplicării imediate a legii noi.

De la aceste două principii există o singură excepție, și anume supraviețuirea legii civile vechi.

Trebuie arătat că, în mod tradițional, situațiile juridice au fost clasificate în doctrina română⁹ din punctul de vedere al datei de intrare în vigoare a legii noi în:

- *facta praeterita*, adică faptele constitutive, modificatoare sau extinctive de situații juridice realizate în întregime înainte de intrarea în vigoare a legii noi, cât și efectele produse de acea situație juridică înainte de acest moment;

- *facta pendentia*, adică situațiile juridice în curs de constituire, modificare sau stingere la data intrării în vigoare a legii noi;

- *facta futura*, adică situațiile juridice care se vor naște, modifica sau stinge după intrarea în vigoare a legii noi, precum și *efectele viitoare ale situațiilor juridice trecute*.

Astfel, în esență, soluția juridică clasică este aceea că *facta praeterita* sunt supuse legii vechi, ca reprezentând evenimente realizate în întregime sub imperiul legii vechi, orice intervenție a legii noi asupra acestora reprezentând o încălcare a principiului neretroactivității, iar *facta pendentia* și *facta futura* (acestea din urmă incluzând efectele viitoare ale situațiilor juridice trecute) vor fi supuse legii noi.

Majoritatea doctrinei române a considerat această teorie ca fiind aplicabilă sub imperiul vechiului Cod civil¹⁰, rămânând consecvenți și sub imperiul reglementărilor noului Cod civil¹¹.

⁸ A se vedea M. Eliescu, *op. cit.*, p. 77.

⁹ A se vedea G. Boroi, C.A. Angheliescu, *Curs de drept civil. Partea generală*, Ed. Hamangiu, București, 2011, p. 21 și 22.

¹⁰ A se vedea: A.R. Motica, *Regimurile matrimoniale în diverse sisteme de drept*, Ed. Universității de Vest, Timișoara, 2012, p. 80; V.V. Popa, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ed. C.H. Beck, București, 2005, p. 36 și 37; Gh. Beleiu, *Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, ed. a XI-a revăzută și adăugită de M. Nicolae și P. Trușcă, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 48; G. Boroi, *Drept civil. Partea generală*, ed. a II-a, Ed. All Beck, București, 1998, p. 19.

¹¹ A se vedea: G. Boroi, C.A. Angheliescu, *op. cit.*, p. 15-22 – autorii achiesează la teoria aplicării imediate pe tot parcursul prezentării aplicării legii în timp, însă în final fac precizarea deconcertantă în sensul că „... în privința efectelor viitoare ale situațiilor juridice trecute, Codul civil din 2009 a preferat, ca

2.1.4. Teoria normativistă sau structuralistă

Această construcție a apărut în doctrina italiană, franceză și canadiană pornește de la o analiză structurală a normei juridice, ajungând la concluzia că principiul neretroactivității ar trebui rezervat faptelor trecute, iar principiul aplicării imediate a legii noi – faptelor în curs de constituire, modificare sau stingere și celor viitoare. Pentru ipoteza efectelor viitoare ale situațiilor juridice trecute, se arată¹², legiuitorul poate opta în sensul de a alege aplicarea legii noi sau supraviețuirea legii vechi, recomandând această ultimă soluție atunci când conduita ce constituie ipoteza normei a fost săvârșită în trecut.

2.2. Soluțiile adoptate de legiuitorul român în noul Cod civil

Și în opinia noastră, legiuitorul a avut în vedere existența a două principii, și anume cel al neretroactivității și cel al aplicării imediate a legii noi, cu o singură excepție, și anume supraviețuirea (ultraactivitatea) legii vechi în cazuri anume precizate de lege.

2.2.1. Neretroactivitatea legii civile

Neretroactivitatea legii civile este prevăzută ca principiu de art. 6 alin. (1) C. civ.: „Legea civilă este aplicabilă cât timp este în vigoare. Aceasta nu are putere retroactivă”. Ca să reformulăm, vom spune că principiul neretroactivității legii civile este regula juridică potrivit căreia o lege civilă se aplică numai situațiilor ivite după intrarea ei în vigoare, nu și situațiilor anterioare acestei date sau *tempus regit actum*. Noua lege nu poate afecta situațiile juridice definitiv formate (constituite, modificate sau stinse) și nici efectele produse de acestea înainte de intrarea sa în vigoare.

Regula de drept conform căreia trecutul scapă legii noi a fost statuată și de Constituția României, astfel, conform art. 15 alin. (2) din Constituția revizuită, „legea dispune numai pentru viitor cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile”.

regulă, soluția ultraactivității legii în vigoare la data nașterii situației juridice” (nota 2, p. 22); A.R. Motica, *op. cit.*, p. 85; O. Ungureanu, C. Munteanu, *Drept civil. Partea generală în reglementarea noului Cod civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 70-74; T. Prescure, R. Matefi, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 47-54; P. Perju, în Fl. A. Baias et alii, *Noul Cod civil. Comentariu pe articole*, art. 1-2664, Ed. C.H. Beck, București, 2012, p. 7-9; P. Perju, *Considerații cu privire la Legea nr. 71/2011 pentru punerea în aplicare a noului Cod civil*, în *Dreptul nr. 11/2011*, p. 11-18; M.S. Croitoru, *Aplicarea legii ...*, loc. cit., p. 54 și 55; I. Reghini, Ș. Diaconescu, P. Vasilescu, *Introducere în dreptul civil*, Ed. Hamangiu, București, 2013.

¹² Pentru detalii, a se vedea M. Nicolae, *Contribuții la studiul conflictului de legi în timp în materie civilă*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 94.

Este, de altfel, o regulă de la sine înțeleasă, întrucât este imposibil, omenește vorbind, ca o persoană să cunoască prevederile unei legi care va intra în vigoare în viitor, cu atât mai mult cu cât, chiar și în ipoteza în care ar avea cunoștință de prevederile legii viitoare și ar încerca să se supună acestora, ar încălca prevederile legii prezente, riscând sancțiunile acesteia.

După ce statuează principiul, art. 6 continuă în alin. (2) (reluat aproape textual de art. 3 din Legea nr. 71/2011) cu precizarea: „Actele și faptele juridice încheiate ori, după caz, săvârșite sau produse înainte de intrarea în vigoare a legii noi nu pot genera alte efecte juridice decât cele prevăzute de legea în vigoare la data încheierii sau, după caz, a săvârșirii ori producerii lor”, aceasta însemnând că legea nouă nu poate atribui efectele sale proprii situațiilor juridice trecute și nici actelor sau faptelor juridice din care ele provin, adică nu le poate atribui efecte pe care acestea nu le puteau produce sub imperiul legii sub care s-au format.

Înțelegem din articolul suscitată că actele și faptele juridice nu pot genera decât efectele juridice prevăzute de legea în vigoare la momentul apariției lor, fie că este vorba de efecte produse înainte de intrarea în vigoare a legii noi, fie că este vorba de efectele produse după intrarea în vigoare a legii noi¹³.

Tot astfel, respectând principiul conform căruia valabilitatea unui act juridic se apreciază în funcție de legea în vigoare la data formării contractului, art. 6 alin. (3) C. civ. (reluat de art. 4 din Legea nr. 71/2011) prevede: „Actele juridice nule, anulabile sau afectate de alte cauze de ineficacitate la data intrării în vigoare a legii noi sunt supuse dispozițiilor legii vechi, neputând fi considerate valabile ori, după caz, eficace potrivit dispozițiilor legii noi”, *per a contrario* un act valabil conform legii vechi, ale cărui condiții de încheiere valabilă au fost modificate de legea nouă (iar sub noile condiții prevăzute de legea nouă actul ar fi nul, anulabil sau ineficace în vreun alt mod), va fi considerat valabil, deci *tempus regis actum*. Regula pe care o putem extrage este următoarea: în ipoteza în care legea nouă modifică condițiile de validitate ale unui act juridic, noile condiții se vor aplica doar actelor juridice încheiate sub legea nouă, nu și celor încheiate sub legea veche.

2.2.2. Aplicarea imediată a legii civile

Principiul aplicării imediate a legii civile, care este, de altfel, o simplă consecință a interpretării *per a contrario* a lui *tempus regit actum*, poate fi rezumat în felul următor: de îndată ce o lege civilă intră în vigoare, ea se va aplica tuturor situațiilor juridice ivite după acest moment.

¹³ Împotriva acestei afirmații, a se vedea D. Chirică, *O privire asupra noului Cod civil. Titlul preliminar*, în *Pandectele Române* nr. 3/2011, p. 123, în care autorul exclude posibilitatea aplicării legii vechi vreunei situații juridice ulterioare intrării în vigoare a legii noi.

Art. 6 alin. (5) C. civ. consacră acest principiu: „Dispozițiile legii noi se aplică tuturor actelor și faptelor încheiate sau, după caz, produse ori săvârșite după intrarea sa în vigoare, precum și situațiilor juridice născute după intrarea sa în vigoare”.

În formularea sa clasică, după cum am arătat în cele de mai sus, acest principiu are următorul conținut: norma juridică nouă se aplică tuturor situațiilor juridice viitoare și efectelor acestora, precum și efectelor situațiilor juridice trecute, în măsura în care acestea nu s-au produs până la data aplicării normei noi, fiind totodată exclusă aplicarea normei vechi cât privește reglementarea situațiilor juridice viitoare și a efectelor lor¹⁴.

Prin art. 6 alin. (6) C. civ. [reluat de art. 5 alin. (2) din Legea nr. 71/2011] se reglementează efectele viitoare ale unor situații juridice trecute (*facta futura*): „Dispozițiile legii noi sunt de asemenea aplicabile și efectelor viitoare ale situațiilor juridice născute anterior intrării în vigoare a acesteia, derivate din starea și capacitatea persoanelor, din căsătorie, filiație, adopție și obligația legală de întreținere, din raporturile de proprietate, inclusiv regimul general al bunurilor, și din raporturile de vecinătate, dacă aceste situații juridice subzistă după intrarea în vigoare a legii noi”. Observăm că legiuitorul, acordând atenție menținerii principiului neretroactivității, limitează câmpul de aplicare al prevederii anterioare la anumite stări de drept născute anterior legii noi. Aceasta fiind o prevedere de excepție, înțelegem, *per a contrario* și prin coroborare cu prevederile art. 6 alin. (2), că regula privind efectele viitoare ale situațiilor juridice născute anterior intrării în vigoare a legii noi este aplicarea legii vechi sau efectele viitoare ale situațiilor juridice născute anterior intrării în vigoare a legii noi se vor supune legii vechi, adică legii care a reglementat situațiile juridice care le-au dat naștere.

Dacă legiuitorul ar fi dorit să spună că efectele viitoare ale situațiilor juridice trecute vor fi guvernate, ca regulă generală, de legea nouă, ar fi formulat acest lucru în mod explicit. În schimb, legiuitorul a stabilit, pe de o parte, că situațiile juridice vechi nu pot genera alte efecte decât cele prevăzute de legea veche sau, reformulând, efectele situațiilor juridice vechi vor fi reglementate doar de legea veche [art. 6 alin. (2): „Actele și faptele juridice încheiate ori, după caz, săvârșite sau produse înainte de intrarea în vigoare a legii noi nu pot genera alte efecte juridice decât cele prevăzute de legea în vigoare la data încheierii sau, după caz, a săvârșirii ori producerii lor”] și, pe de altă parte, că, prin excepție, efectele unor

¹⁴ A se vedea I. Reghini, Ș. Diaconescu, P. Vasilescu, *Introducere în dreptul civil*, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 48.

anumite situații juridice vechi (strict enumerate de lege) vor fi supuse legii noi¹⁵ [art. 6 alin. (6): „Dispozițiile legii noi sunt de asemenea aplicabile și efectelor viitoare ale situațiilor juridice născute anterior intrării în vigoare a acesteia, derivate din starea și capacitatea persoanelor, din căsătorie, filiație, adopție și obligația legală de întreținere, din raporturile de proprietate, inclusiv regimul general al bunurilor, și din raporturile de vecinătate, dacă aceste situații juridice subzistă după intrarea în vigoare a legii noi” și multiplele situații prevăzute în mod expres de Legea nr. 71/2011: art. 125 din Lege supune noului Cod civil ipoteza concursului între preemptori, chiar și în cazul drepturilor de preempțiune constituite prin contracte guvernate de legea veche: „Dacă legea nu prevede altfel, dispozițiile art. 1.734 C. civ. se aplică și drepturilor de preempțiune izvorâte din contracte încheiate înainte de intrarea în vigoare a Codului civil”; art. 69 din Lege supune noului Cod civil efectele uzufructului constituit sub imperiul reglementării anterioare: „Drepturile de uzufruct în ființă și după intrarea în vigoare a Codului civil se exercită potrivit dispozițiilor acestuia, dacă nu se prevede altfel prin prezenta lege” etc.]. Este, de altfel, și o decizie justă a legiuitorului, interesul întregii societăți fiind ca efectele juridice ale actelor sau faptelor membrilor săi să fie cât mai previzibile în timp. Or, ce mod mai adecvat de a asigura previzibilitatea efectelor unei situații juridice decât acela de a lăsa norma care i-a reglementat întregul parcurs să-i reglementeze și cele din urmă efecte?

Un alt argument ține de coerență în formularea textelor de lege: dacă art. 6 alin. (5) ar stabili regula conform căreia legea nouă se aplică și efectelor viitoare ale faptelor juridice trecute, atunci precizarea art. 6 alin. (6) nu ar mai avea niciun sens, având în vedere faptul că acesta nu ar face decât să reia regula stabilită de alineatul anterior, cu privire la anumite aspecte. În schimb, dacă art. 6 alin. (5) ar stabili principiul conform căruia legea nouă se aplică doar situațiilor juridice pendinte și viitoare, lăsând situațiile juridice vechi, cât și efectele viitoare ale

¹⁵ A se vedea, în sens contrar, D. Chirică, *O privire ...*, loc. cit., p. 123, în care autorul, dimpotrivă, constată imposibilitatea aplicării supraviețuirii legii vechi pe cale de interpretare nu numai în cazul situațiilor juridice extracontractuale, ci chiar și celor contractuale, admise până în prezent. Astfel, prof. Chirică începe prin a se întreba: „Am putea oare astăzi spera să putem reînoda firul gândirii juridice rupt în România după 1945 și să reluăm legăturile tradiționale cu dreptul francez în materia examinată, acordând locul cuvenit respectului individului, voinței părților și principiul predictibilității care fundamentează materia contractelor?”. După care își dă singur răspunsul: „Ei bine, nu! Căci, într-adevăr, dacă prima propoziție a art. 6 NCC rămâne așa cum este ea formulată în prezent, și anume în sensul că «legea civilă este aplicabilă cât timp este în vigoare», atunci nodul gordian este tăiat pentru totdeauna, nemaiputându-se pune problema supraviețuirii vechi în nicio situație (nici chiar în privința drepturilor supletive, așa cum se admitea până și în perioada comunistă). În această viziune (conștientă, oare, sau doar rodul unei «inspirații» de moment nefericite și necugetate?), odată cu abrogarea legii vechi, aceasta nu mai poate fi aplicată în continuare pe cale de interpretare în materie contractuală, așa cum se întâmplă în dreptul francez dintotdeauna și cum se considera și în concepția clasică a dreptului nostru civil, afară de cazul în care o lege organică nouă ar prevedea în mod expres acest lucru (principiul în discuție nefiind unul de valoare constituțională, se poate deroga de la el printr-un act normativ de același rang)”.

acestora, sub imperiul legii vechi, art. 6 alin. (6) ar veni în completare, coerent, să stabilească excepțiile punctuale de la acest principiu: anumite situații juridice legale, extracontractuale, în care necesitatea protecției posibilității de previziune a părților este mai atenuată, situații juridice ale căror efecte viitoare sunt puse, prin excepție, sub imperiul legii noi¹⁶.

Subiectele de drept civil care intră, în mod voluntar, în raporturi juridice examinează încă dintru început posibilele efecte juridice ale acestora, în funcție de rezultatele acestei examinări luând decizia de a intra în respectivul raport sau nu. A înzestra o situație juridică cu efecte pe care părțile nu le-ar fi putut prevedea la debutul ei ar fi o decizie care s-ar îndepărta de justețea inerentă și necesară sistemului normelor juridice.

În confirmarea celor de mai sus, art. 102 alin. (2) din Legea nr. 71/2011 reia prevederile art. 6 alin. (2) C. civ. (art. 3 din Legea nr. 71/2011) în privința contractelor: „Contractul este supus dispozițiilor legii în vigoare la data când a fost încheiat în tot ceea ce privește încheierea, interpretarea, efectele, executarea și încetarea sa”.

2.2.3. Ultraactivitatea (supraviețuirea) legii civile vechi

Ultraactivitatea (supraviețuirea) legii civile vechi este o excepție de la principiul aplicării imediate a legii civile noi care presupune aplicarea legii civile vechi la unele situații determinate apărute sub imperiul legii civile noi, ca urmare a unei prevederi legale exprese.

Justificarea acestei excepții de la aplicarea imediată a legii civile ține de asigurarea unui climat de siguranță cu privire la respectarea angajamentelor asumate și de acordarea unui răgaz pentru adaptarea la noile prevederi.

Deși bine definită, ca o excepție de la principiile care reglementează aplicarea în timp a legii civile (de la principiul neretroactivității, mai exact), supraviețuirea sau ultraactivitatea legii vechi nu este înțeleasă întotdeauna în deplinătatea sensului ei. Astfel, se consideră¹⁷ că prevederile art. 6 alin. (2) (reluat aproape textual de art. 3 din Legea nr. 71/2011): „Actele și faptele juridice încheiate ori, după caz, săvârșite sau produse înainte de intrarea în vigoare a legii noi nu pot genera alte efecte juridice decât cele prevăzute de legea în vigoare la data încheierii sau, după caz, a săvârșirii ori producerii lor” sunt un caz de ultraactivitate a legii civile vechi în cazul în care ele sunt aplicabile efectelor viitoare ale situațiilor juridice trecute. În realitate, avem de a face cu o situație de

¹⁶ Pentru o opinie contrară, a se vedea I. Reghini, Ș. Diaconescu, P. Vasilescu, *op. cit.*, p. 52 și 53.

¹⁷ A se vedea G. Boroi, C. A. Angheliescu, *op. cit.*, p. 19 și 20, unde autorii afirmă: „... art. 6 alin. (2) C. civ. [...] constituie o aplicație a principiului neretroactivității pentru efectele juridice produse înainte de intrarea în vigoare a legii noi, dar și o aplicație a ultraactivității legii vechi pentru efectele juridice care s-ar produce după intrarea în vigoare a legii noi”.

ultraactivitate aparentă, în acest caz așa-zisa supraviețuire a legii vechi fiind o simplă aplicație a principiului neretroactivității la situațiile juridice trecute care își produc efectele în viitor.

După ce statuează, ca principiu, în art. 6 alin. (1) C. civ., că „Legea civilă este aplicabilă cât timp este în vigoare. Aceasta nu are putere retroactivă”, instituind principiul neretroactivității, legiuitorul revine cu precizarea, cu detalierea acestuia tocmai în scopul de a schimba practica încetățenită anterior. El vrea să spună: „Legea nu retroactivează. Actele și faptele petrecute în timpul legii vechi vor produce doar efectele prevăzute de legea veche. A supune legii noi efectele unor acte sau fapte săvârșite sub legea veche ar însemna ca legea nouă să retroactiveze”. Prin aceasta, legiuitorul nu instituie o excepție de la principiul aplicării imediate (un caz de ultraactivitate), ci revine cu o precizare, explicând unul dintre sensurile principiului neretroactivității, statuat în alineatul precedent.

Doctrinar, se apreciază că aplicarea imediată a legii noi este justificabilă datorită unor rațiuni de politică legislativă: legea nouă trebuie prezumată că reprezintă un progres de tehnică juridică și, prin urmare, ea trebuie aplicată, încă de la intrarea ei în vigoare, și situațiilor juridice ale căror efecte sunt în curs de a se produce; în unele situații, supraviețuirea legii vechi ar putea împiedica legea nouă să se aplice vreodată; puterea de stat tinde să asigure unitatea legislației în cuprinsul teritoriului pe care ea se exercită, iar pentru aceasta, trebuie ca legea nouă să se aplice tuturor situațiilor juridice reglementate, chiar dacă acestea sunt în curs de a se naște, modifica sau stinge, ori de a produce efecte¹⁸.

Este adevărat, aceste rațiuni sunt importante, însă nu sunt juridice, și cu atât mai puțin morale. În scopul atingerii unei așa-zise unități legislative, riscăm vătămarea drepturilor părților prin aplicarea legii noi efectelor viitoare ale unor situații juridice trecute, în formarea cărora subiectele de drept au avut în vedere niște efecte pe care le-au estimat, în mod legitim, a fi previzibile.

Mergând pe aceeași linie, a excepțiilor aparente de la principiul neretroactivității, ne oprim asupra prevederilor art. 6 alin. (3) C. civ., catalogat de doctrina actuală¹⁹ în categoria situațiilor de ultraactivitate. La o primă vedere poate părea că prevederile art. 6 alin. (3) C. civ. consacră o situație de ultraactivitate a legii vechi, având în vedere că se mențin sub reglementarea legii vechi efecte noi ale unor situații juridice începute sub vechea lege: „Actele juridice nule, anulabile sau afectate de alte cauze de ineficacitate la data intrării în vigoare a legii noi sunt supuse dispozițiilor legii vechi, neputând fi considerate valabile ori, după caz, eficace potrivit dispozițiilor legii noi”. În opinia noastră, însă, este o simplă aplicare a principiului neretroactivității legii civile și a

¹⁸ A se vedea M. Eliescu, *op. cit.*, p. 97.

¹⁹ A se vedea I. Reghini, Ș. Diaconescu, P. Vasilescu, *op. cit.*, p. 49, deși autorii susțin că noul Cod civil statuează ultraactivitatea cu rang de principiu, nu de excepție.

consecinței sale, aplicarea imediată, prevederea legală suscitată. Ultraactivitatea presupune ca dispoziții ale legii vechi să se aplice unor situații juridice apărute după intrarea în vigoare a legii noi, or situațiile juridice generatoare, în cazul de mai sus, au apărut în întregime sub vechea lege, sunt *facta praeterita*, deci vor fi reglementate de aceasta.

În privința art. 6 alin. (4) C. civ. („Prescripțiile, decăderile și uzucapiunile începute și neîmplinite la data intrării în vigoare a legii noi sunt în întregime supuse dispozițiilor legale care le-au instituit”), lucrurile sunt mai nuanțate, în acest caz argumentele în favoarea încadrării lui în categoria situațiilor de ultraactivitate sunt mai puternice: este adevărat că momentele inițiale ale termenelor de prescripție, decădere și uzucapiune se situează sub vechea lege, deci avem de-a face, aparent, cu situații juridice vechi, care ar trebui reglementate, inclusiv sub aspectul efectelor viitoare, de legea veche. Însă, în realitate, suntem în prezența unor situații juridice în continuă desfășurare, a unor situații juridice pendinte, având în vedere faptul că lipsa de interes a titularului dreptului, neexercitarea prerogativelor acordate lui de lege este o atitudine continuă, care nu se epuizează sub legea veche, ci se prelungește în timp, inclusiv sub reglementarea legii noi. Sunt veritabile *facta pendentia* care, în loc să fie reglementate de legea nouă, așa cum spune regula, vor fi reglementate de legea anterioară.

Legea nr. 71/2011 pentru punerea în aplicare a noului Cod civil pare a oferi multiple exemple de ultraactivitate, adică de situații în care legiuitorul statuează prelungirea aplicării legii vechi după intrarea în vigoare a celei noi, însă, în realitate, acestea se încadrează perfect în regula generală stabilită de art. 6 alin. (2) (atâta timp cât admitem faptul că legea civilă nouă va reglementa nu doar situațiile juridice consumate anterior intrării ei în vigoare, ci și efectele viitoare ale acestora, apărute sub legea nouă) și în cea stabilită pentru contracte de art. 102 alin. (2) din Legea nr. 71/2011, fiind doar exemple aparente de ultraactivitate: art. 146 din Legea nr. 71/2011, care reglementează contractul de asigurare („Contractul de asigurare este supus legii în vigoare la data încheierii poliței de asigurare, a certificatului de asigurare ori a notei de acoperire, după caz”), art. 116 din Legea nr. 71/2011, care reglementează aplicarea contractului de asigurare („Dispozițiile art. 1.558-1.565 C. civ. se aplică și creditorilor ale căror creanțe s-au născut înainte de data intrării sale în vigoare, dacă scadența se situează după această dată”).

În concluzie, în opinia noastră, așa-zisa supraviețuire a legii civile vechi este o simplă aplicație, o consecință, o fațetă a principiului neretroactivității legii civile în cazurile care privesc efectele viitoare ale situațiilor juridice trecute.

Rare sunt cazurile în care, așa cum se întâmplă în materia prescripției, legiuitorul prevede expres ultraactivitatea legii vechi, supraviețuirea acesteia în

privința unor situații juridice pendinte, în desfășurare continuă la momentul intrării în vigoare a legii noi.

2.2.4. *Facta praeterita, facta pendentia, facta futura* – concluzii

Doctrina anterioară intrării în vigoare a Codului civil, cât și cea actuală stabilea următoarele principii²⁰:

- principiul neretroactivității legii noi este regula de drept potrivit căreia trecutul scapă, în principiu, acțiunii legii noi sau, altfel spus, legea nouă nu se aplică situațiilor juridice anterior constituite, modificate sau stinse și nici efectelor produse de asemenea situații juridice, dacă acestea au fost realizate înainte de intrarea în vigoare a legii noi;

- principiul aplicării imediate a legii noi este regula de drept conform căreia legea nouă se aplică, în principiu, tuturor situațiilor juridice născute, modificate sau stinse după intrarea sa în vigoare, situațiilor juridice în curs de constituire, modificare sau stingere, precum și efectelor viitoare ale situațiilor juridice anterior născute sau modificate.

Se stabilea, astfel, că efectele viitoare ale situațiilor juridice vechi (pe care doctrina le includea între situațiile juridice viitoare – *facta futura*) vor fi reglementate de legea nouă.

Având în vedere noile prevederi ale Codului civil, înțelegem să facem distincția, raportată la data intrării în vigoare a legii noi, între cele trei categorii de situații juridice astfel:

- *facta praeterita*, adică faptele constitutive, modificatoare sau extinctive de situații juridice realizate în întregime înainte de intrarea în vigoare a legii noi, cât și *efectele trecute sau viitoare produse de acea situație juridică*;

- *facta pendentia*, adică situațiile juridice în curs de constituire, modificare sau stingere la data intrării în vigoare a legii noi;

- *facta futura*, adică situațiile juridice care se vor naște, modifica sau stinge după intrarea în vigoare a legii noi.

Conform celor prezentate mai sus, având în vedere interpretarea coroborată a art. 6 alin. (2) și a art. 6 alin. (6), precum și prevederea de principiu a art. 102 alin. (2) din Legea nr. 71/2011, conflictele de legi vor fi soluționate în felul următor:

- *facta praeterita* (faptele constitutive, modificatoare sau extinctive de situații juridice realizate în întregime înainte de intrarea în vigoare a legii noi, *cât și*

²⁰ A se vedea: G. Boroi, C.A. Angheliescu, *op. cit.*, p. 21 și 22; M. Nicolae, *Probleme de drept tranzitoriu. Legea aplicabilă nulității actului juridic civil (I)*, în *Revista română de drept privat* nr. 6/2007, p. 100.

efectele produse de acea situație juridică) vor fi reglementate de legea veche, dacă nu se prevede altfel în privința efectelor viitoare ale situațiilor juridice trecute;

- *facta pendentia* (situațiile juridice în curs de constituire, modificare sau stingere la data intrării în vigoare a legii noi) și *facta futura* (situațiile juridice care se vor naște, modifica sau stinge după intrarea în vigoare a legii noi) vor fi reglementate de legea nouă.